

FRAGMENT STARÉHO KORYTA HRONA V PODLANICIACH -
NÁVRH ÚPRAV

Ing. Roman Havlíček

Ing. Ján Pavlík

Ing. Valter Repka

Združenie Slatinka

Francisciho 11, 960 01 Zvolen

1998

Úvod

Výstavbou sídliska Západ sa do kontrastu dostalo panelákmi zastavané sídlisko so sporou vegetáciou na pravom brehu Hrona a prakticky neurbanizované územie Laníc na ľavom brehu. Lanice so zvyškami pôvodnej vegetácie predstavujú lokalitu, ktorá by po úpravách a rozčlenení mohla spoľahlivo spĺňať nároky na oddych a rekreáciu obyvateľov Zvolena a popri tom slúžiť ako významný prírodný prvok mestského prostredia. Lanice tvorí poriečna niva Hrona. Názov lokality je odvodený od ľanu, ktorý tu ženy kedysi chodili máčať. Z hľadiska hydrogeologického je územie Laníc prestúpené hlbokými zlomami cez andezitové tufobrekcie (Húsenica, 1992).

Spracovaných bolo niekoľko urbanistických štúdií na využitie územia Laníc ako mestského parku. Hlavným zámerom je poskytnúť obyvateľom Zvolena prostredie pre oddych a rekreáciu pri zachovaní prírodných hodnôt územia. V niektorých častiach by boli vykonané iba najnutnejšie úpravy smerujúce k ozdraveniu porastov a vyčisteniu prostredia - úpravy fragmentu starého koryta Hrona oproti gymnáziu včetně jeho vyčistenia. Prevažná časť Laníc by mala byť spolu s okolím parkovo upravená a sprístupnená.

Následkom usmerňovania a regulovania toku Hrona stratili brehové porasty charakter lužného lesa s vysokými starými vrbami a lianovitými rastlinami. Opustené rameno meandra bolo nekontrolovaným zavázaním a absenciou akejkoľvek starostlivosti takmer úplne zlikvidované, zachovali sa iba nepatrné zvyšky. Tieto zvyšky majú barinatý charakter veľmi vlhkej lúky vďaka priesaku vody z kanála a Hrona do nižšie položenej poriečnej nivy. Vďaka týmto priesakom sa oproti budove gymnázia zachovala aj malá časť bývalého meandra rieky Hron. Je lemovaný porastmi vrb, jelší a topoľov. Podobné porasty sa vyskytujú aj na niektorých ďalších miestach suchých ramien Hrona. V lokalite sa okrem toho nachádza niekoľko zastavaných plôch (komunikácie, penzión Almada), ďalej orná pôda, lúky a po okrajoch ciest porasty burín. Pozdĺž bývalého meandra Hrona sa zachovalo stromoradie topola čierneho.

Súčasný stav fragmentu bývalého meandra Hrona

Väčšina dokumentácie, ktorá je o území k dispozícii, je z roku 1992 alebo staršia. Na získanie potrebných údajov, na základe ktorých by bolo možné objektívne rozhodnúť, by bolo treba viac času. Preto aj všetky návrhy uvedené nižšie budú skôr odhadom.

V tab. 1 sú uvedené hodnoty frekvencie jednotlivých druhov drevín na analyzovanej ploche. Druhy sú zatriedené do stĺpcov podľa ich výraznej inklinácii k jednotkám potenciálnej vegetácie daného územia. Samostatne sú oddelené druhy apofytne a introdukované, ktoré často vytvárajú spoločenstvá zv. Sambuco - Salicion capreae.

Tab.1: Frekvencia drevín na lokalite Lanice v %

Salicion albae Salicion triandrae		Ulmenion		Dreviny apofytne a introdukované	
Alnus glutinosa	0,6	Cerasus avium	0,3	Sambucus nigra	5,8
Salix cinerea	2,5	Ulmus laevis	1,4	Betula pendula	0,3
Populus alba	0,6	Padus avium	1,1	Populus tremula	0,3
Populus nigra	10,0	Pirus communis	0,6	Negundo aceroides	1,4
Salix alba	22,2	Corylus avellana	0,6	Robinia pseudoacacia	0,4
Salix fragilis	31,7	Euonymus europaeus	0,3		
Salix triandra	7,2				
Salix viminalis	1,9				
Salix purpurea	4,7				

Introdukované druhy majú iba nepatrný podiel na drevinovej skladbe tejto plochy (1,8%). Zároveň môžeme vidieť absolútnu dominanciu druhov rodu *Salix*. Z hľadiska ich bezprostredného kontaktu so starým korytom Hrona sa svojou skladbou približujú drevinnej skladbe potenciálnych spoločenstiev zv. *Salicion albae* (nížinné lesy vrbovo-topoľové) a zv. *Salicion triandrae* ako sukcesne mladšieho štádia v litorálnom pásme. Druhy kontaktnej jednotky potenciálnej vegetácie zv. *Ulmenion* (nížinné lužné lesy) sa uplatňujú iba sporadicky (Pavlík, J., 1997).

Väčšina drevín nie je v dobrom zdravotnom stave, trpia predovšetkým hnilobami kmeňov a konárov. Zvlášť nebezpečný je výskyt červenej hniloby vyvolanej hubou sírovec obyčajný (*Laetiporus sulphureus*), v dôsledku čoho sa drevo kockovito rozpadá. Tým sa značne oslabuje pevnosť kmeňov a hrubých konárov a zároveň sa zvyšuje pravdepodobnosť pádu (odlomenia). Väčšina vrúb trpí bielou vlákňitou hnilobou vyvolanou hubami ohňovec obyčajný (*Phellinus igniarius*) a sieťkovec červenkastý (*Daedaleopsis confragosa*). *Daedaleopsis confragosa* žije prevažne saprofyticko a rozkladá suché konáre. *Phellinus igniarius* spôsobuje oveľa rozsiahlejšie hniloby - možno povedať, že sa špecializuje hlavne na vrby v okolí vodných tokov a plôch.

Lokalita Laníc je dôležitá pre mnohé druhy živočíchov, pretože tento biotop je v mestskom prostredí jednou z mála možností pre ich existenciu. Na zamokrených miestach bol v minulosti zistený výskyt niektorých zriedkavých druhov motýľov. V mnohých prípadoch však zánik vhodných biotopov znamenal zároveň i zánik motýľích populácií. Mnohé ohrozené druhy chrobákov z čeľadi potápnikovité (*Dytiscidae*) a krútnavcovité (*Gyrinidae*) sa viažu na tejto lokalite na vodné plochy. Jedná sa najmä o potápnika obrúbeného (*Dytiscus marginalis*), potápnika širokého (*Dytiscus latissimus*) a krútnavca obyčajného (*Gyrinus natator*) (Zach a kol., 1992).

Špecifické prostredie tohoto prírodného fenoménu vytvára vhodné podmienky pre rozmnožovanie niektorých druhov obojživelníkov, napr. ropuchu obyčajnú (*Bufo bufo*), rosničku zelenú (*Hyla arborea*) a skokana zeleného (*Rana esculenta*). Z plazov sa tu vyskytuje užovka obyčajná (*Natrix natrix*) a jašterica obyčajná (*Lacerta agilis*) (Pavlík, Š., 1997).

V celom území hniezdi veľa druhov vtákov, z ktorých mnohé sú chránené a ohrozené. Ďalšie druhy vtákov využívajú územie ako zimovisko resp. ako zastávku počas migrácie. Zánik týchto biotopov by znamenal zánik mnohých populácií. Celkovo bolo v hniezdnom období roku 1996 na lokalite zistených 46 druhov vtákov, z ktorých tu 26 hniezdilo, 10 pravidelne zaletovalo za potravou z okolia a 10 sa na ploche vyskytovalo náhodne. Na základe mapovacej metódy bolo zistených 48 hniezdiacich párov vtákov, čo predstavuje populačnú hustotu 32 hniezdiacich párov na ha. S ohľadom na zaradenie do červených zoznamov ohrozených a vzácných druhov vtákov Slovenska, resp. bývalej ČSSR (Sedláček et al. 1988, Feriancová-Masárová, Kalivodová 1993) ako aj na regionálnu vzácnosť v rámci Zvolena a okolia (Krištín - Zach 1994) možno na predmetnej lokalite považovať z hniezdičov za významné nasledovné druhy vtákov: penica jarabá (*Sylvia nisoria*), kúdelníčka lužná (*Remiz pendulinus*), slávik krovínový (*Luscinia megarhynchos*), sliapočka zelenonohá (*Gallinula chloropus*) a trsteniarik pásikavý (*Acrocephalus schoenobaenus*). Hniezdenie týchto druhov na predmetnej lokalite, ako aj vysoká druhová bohatosť a početnosť vtákov na relatívne malej ploche významne zvyšujú jej ornitologickú hodnotu v rámci sídelného útvaru Zvolen (Pavlík, Š., 1997). Miesta výskytu najvýznamnejších druhov sú na obr. 1.

Navrh opatrení

Cieľom navrhovaných opatrení je kultivácia lokality, pri súčasnom zachovaní a zlepšení vzhľadu. Neodporúčame výrazné celoplošné zásahy do drevinnej vegetácie, kvôli zachovaniu hniezdných možností pre významné druhy vtáctva a zachovaniu rázu miesta. Ak sa ukáže nevyhnutnosť individuálne zasiahnuť do drevinnej vegetácie (napr. z dôvodu zlého zdravotného stavu), odporúčame okamžité nahradenie novou výsadbou. Ostrovček uprostred vodnej plochy je biologickým centrom lokality a odporúčame ho ponechať na spontánny vývoj a zachovať tak hniezdne príležitosti najmä pre vodné vtáctvo. Všetky zásahy navrhujeme uskutočniť mimo hniezdného obdobia a mimo vegetačnej sezóny (v októbri, novembri), aby boli minimalizované škody na biote. V tomto období býva aj prirodzene nízky stav vody. Nedoporučujeme v žiadnom prípade umelé vysušovanie lokality, ktoré by mohlo ohroziť živočíchy, najmä chránené druhy obojživelníkov.

Na bývalom rameni Hrona navrhujeme nasledujúce úpravy (pozri tiež obr.2):

Bágrovanie sedimentov

Z vyznačených miest vyťažiť sedimenty a dočasne ich deponovať na severozápadnom okraji lokality, kde by sa čiastočne odvodnili. Neskôr môžu byť tieto sedimenty využité napr. pri rekultiváciách, čo by ale vyžadovalo chemický rozbor. Pri samotnom bágrovaní treba venovať pozornosť vyznačeným drevinám a skupinám drevín (pozri obr.2), ktoré je potrebné chrániť pred mechanickým poškodením. Vybágrovaním sedimentov z časti východného brehu vznikne akási priekopa, ktorá obmedzí pohyb návštevníkov po ostrovčeku a rušenie živočíchov, najmä vtákov počas hniezdenia.

Odstránenie navážok stavebného odpadu

Na južnom brehu je odkrytá navážka odpadu. Navrhujeme tento odpad odstrániť v približnom rozsahu podľa obr. 2., pričom je potrebné chrániť vrbu stojacu v bezprostrednej blízkosti proti mechanickému poškodeniu (napr. dreveným obložiením). Súčasne s touto navážkou je možné odstrániť aj sedimenty pri brehu v tomto mieste.

Odstránenie betónových blokov

Z juhozápadného okraja pri križovatke ulíc Študentskej a Hronskej navrhujeme odstrániť betónové bloky, pričom je potrebné chrániť dve vrby stojace v bezprostrednej blízkosti proti mechanickému poškodeniu.

Betónové bloky nachádzajúce sa na južnom brehu môžu byť šetrne odstránené pomocou lana a odtiahnuté po naznačených prístupových trasách (pozri obr.2). Neodporúčame pri tom bágrovanie z dôvodu možnosti rozsiahleho mechanického poškodenia drevín.

Bloky ležiace v mieste juhovýchodného okraja, ktoré sú zakryté drevinnou vegetáciou je potrebné odstraňovať selektívne, rovnako ako tu sa nachádzajúce haldy odpadu. Odporúčame odstrániť iba tie bloky, ktoré ležia na povrchu alebo výrazne vystupujú nad úroveň terénu a rušia vzhľad tohoto miesta. Zachované môžu byť tie, ktoré nepôsobia rušivo a časom už zapadli do terénu. Pri odstraňovaní by mali byť zachované a chránené vybrané skupinky drevín, ktoré odporúčame vybrať pri spoločnej obhliadke.

Sadovnícke úpravy

Na plochách vyznačených na obr.2 navrhujeme zarovnanie terénu a následné sadovnícke úpravy. Pri týchto úpravách by mali byť využité jestvujúce dreviny, ktoré by boli doplnené výsadbou listnatých drevín (napr. jaseň, dub letný, brest). Tieto plochy by mali byť pravidelne kosené.

Ošetrovanie drevín

Je potrebné zhodnotiť zdravotný stav jestvujúcich drevín a postupne vykonávať ich ošetrovanie.

Detailnejšie opatrenia by sa mohli navrhnúť po spoločnej obhliadke lokality.

Použitá literatúra:

1. Feriancová-Masárová, Z., Kalivodová, E., 1993: Charakter ohrozenia vtáčích druhov na Slovensku a návrh červeného zoznamu, Tichodroma 6: 187 - 195
2. Húsenica, J., 1992: Geologicko-geografické a hydrogeologické vyhodnotenia územia Zvolen-Lanice
3. Krištín, A., Zach, P., 1994: Vtáčie spoločenstvá Javoria, Lešte a Zvolena. In Jančová, G., Sláviková, D., (eds): XXIX. tábor ochrancov prírody, Kráľová pri Zvolene - odborné výsledky. Vypra, Zvolen, p. 148 - 159
4. Pavlík, J., 1997: Vegetácia fragmentu starého koryta Hrona v Podlaniciach, Katedra tvorby krajiny FEE TU Zvolen
5. Pavlík, Š., 1997: Vtáctvo fragmentu starého koryta Hrona v Podlaniciach, Katedra ochrany lesa a poľovníctva, LF TU Zvolen
6. Sedláček, K. et al., 1988: Červená kniha ohrozených a vzácných druhů rostli a živočichů, ČSSR I. Ptáci. SZN, Praha
7. Zach, P. et al., 1992: Ekologicko-krajinárska štúdia lokality Lanice, Ústav ekológie lesa SAV